

ТЕМА 4. АНАЛІТИЧНІ ПРОЦЕДУРИ САНАЦІЙНОГО АУДИТУ

- 4.1. Аналіз причин фінансової кризи на підприємстві.
- 4.2. Моделі прогнозування імовірності банкрутства підприємства.
- 4.3. Сутність та особливості проведення SWOT-аналізу.
- 4.4. Напрямки антикризового управління підприємством.

4.1. Аналіз причин та механізмів прояву фінансової кризи

Під фінансовою кризою розуміють фазу розбалансованої діяльності підприємства та обмежених можливостей впливу його керівництва на фінансові відносини, що виникають всередині підприємства.

Фінансова криза – це фаза порушення рівноваги діяльності підприємства та обмеження можливостей апарату управління впливати на фінансові відносини, які відбуваються на підприємстві.

Головним завданням при діагностиці фінансової кризи є виявлення можливостей кризових ситуацій та розроблення заходів їх запобігання. На практиці з кризою, як правило, ідентифікується загроза неплатоспроможності та банкрутства підприємства, діяльність його в неприбутковій зоні або брак у фірми потенціалу для успішного функціонування.

Основні фактори, які викликають фінансову кризу на підприємстві поділяють на **зовнішні та внутрішні**.

Типовими наслідками впливу вищенаведених факторів на фінансово-господарський стан підприємства є:

- зменшення кількості замовлень і контрактів із продажу продукції;
- підвищення собівартості та різке зниження продуктивності праці;
- збільшення розміру неліквідних оборотних засобів і, як наслідок, наявність понаднормових запасів;
- істотне зменшення обсягів реалізації і, як наслідок, недоодержання виручки від реалізації продукції.

Існують такі види криз:

- 1) стратегічна криза;
- 2) криза прибутковості;
- 3) криза ліквідності.

Для того, щоб вжити потрібних антикризових заходів потрібно визначити глибину фінансової кризи.

Виділяють три фази кризи:

- 1) фаза, яка не має суттєвої загрози для функціонування підприємства, але за умови введення антикризового режиму управління;
- 2) фаза, яка загрожує розвитку підприємства та вимагає проведення фінансової санації;
- 3) кризовий стан, унеможливорює подальше існування підприємства та призводить до його ліквідації.

Для підприємств, які переживають фінансову кризу, важливим є створення та реалізація напрямків антикризового керування. До програми стабілізації діяльності підприємства перш за все повинен входити комплекс заходів, направлений на відтворення платоспроможності підприємства.

4.2. Моделі прогнозування ймовірності банкрутства підприємства

Традиційні методи діагностики банкрутства:

- горизонтальний, вертикальний, трендовий;
- аналіз відносних показників;
- порівняльний аналіз

Багатофакторний дискримінантний аналіз зводиться до побудови оптимальної дискримінантної моделі, за допомогою якої з високим рівнем ймовірності здійснюється класифікація підприємства за рівнем їх фінансового стану.

Факторні регресивні і дискримінантні моделі:

1. Двофакторна модель оцінки ймовірності банкрутства підприємства.

Вона базується на двох ключових показниках: показнику поточної ліквідності і показнику частки позикових коштів, від яких залежить ймовірність банкрутства підприємства.

2. Оцінка ймовірності банкрутства підприємства на основі Z-рахунку Альтмана.

Індекс Альтмана являє собою функцію від деяких показників, які характеризують економічний потенціал підприємства та результати його роботи за минулий період.

3. Модель Романа Ліса для оцінки фінансового стану.

4. Оцінка фінансового стану підприємства за показниками У. Бівера.

З метою діагностики банкрутства він рекомендував дослідити тренди показників. Система показників Бівера та їх значення для діагностики банкрутства наведені в табл. 1.

Таблиця 1. Розрахунок показників У. Бівера

Показник	Розрахунок	Значення показників		
		3	4	5
1. Коефіцієнт Бівера	(Чистий прибуток – амортизація) / (довгострокові зобов'язання + короткострокові зобов'язання)	0,4 – 0,45	0,17	-0,15
2. Рентабельність активів	(Чистий прибуток / активи)* 100%	6-8	4	-22
3. Фінансовий леверидж	(Довгострокові зобов'язання + короткострокові зобов'язання) /	≤37	≤50	≤80
4. Коефіцієнт покриття активів чистим оборотним капіталом	(Власний капітал – необоротні активи) / активи	0.4	≤0,3	≈0,06
5. Коефіцієнт покриття	Оборотні активи / короткострокові зобов'язання	≤3,2	≤2	≤1

колонка 3 – для сталих компаній;

колонка 4 – за 5 років до банкрутства;

колонка 5 – за 1 рік до банкрутства.

5. R-модель прогнозу ризику банкрутства.

Ймовірність банкрутства підприємства у відповідності до значень моделі R визначається таким чином (табл. 2).

6. Прогнозна модель Таффлера.

7. Модель Фулмера.

Модель прогнозує точно у 98% випадків на рік уперед схильність до банкрутства, у 81% випадків – на два роки уперед.

Таблиця 2. Загальна оцінка імовірності банкрутства підприємства за R-моделлю

Значення R (коефіцієнта імовірності банкрутства)	Імовірність банкрутства, %
Менше 0	Максимальна (90-100)
0-0,18	Висока (60-80)
0,18-0,32	Середня (35-50)
0,32-0,42	Низька (15-20)
Більше 0,42	Мінімальна (до 10)

8. Модель Спрингейта.

Вважається, що точність прогнозування банкрутства за цією моделлю становить 92%, однак згодом цей показник меншає. Якщо $Z < 0,862$, то підприємство вважається потенційним банкрутом.

9. Узагальнена модель, побудована на основі дискримінантної функції.

Для обчислення коефіцієнта X_1 використовують показник cash-flow.

У вітчизняній практиці вказана модель використовується мало, оскільки не враховує галузевих особливостей розвитку підприємств і форм організації, які належать їхньому бізнесу. Тому дані такого прогнозування є вельми суб'єктивними і не дають підстав для практичних висновків.

10. Модель PAS-коефіцієнта.

Для посилення прогнозуючої ролі моделей можна трансформувати Z-коефіцієнт в PAS-коефіцієнт (Perfomans Analysys Score), що дозволяє відстежувати діяльність компанії у часі. Вивчаючи PAS-коефіцієнт як вище, так і нижче критичного рівня, легко визначити моменти занепаду і відродження компанії. PAS-коефіцієнт – це відносний рівень діяльності компанії, виведений на основі її Z-коефіцієнта за певний рік і виражений у процентах від 1 до 100.

Безумовно, більшість наведених моделей розроблена для відмінних від існуючих в Україні економічних умов. Відмінності в темпах інфляції і фазах циклу, особливо у фондо-, енерго-, трудомісткості виробництв, інший податковий клімат вимагають відповідного коректування моделей.

Разом з тим, саме використання інтегрального підходу при оцінці і прогнозуванні фінансового стану підприємств значно підвищить якість аналізу і об'єктивність його висновків, а застосування відповідних моделей дозволить досить оперативно виявляти потенційних банкрутів, завчасно доводити інформацію про них до зацікавлених осіб. Це значною мірою пом'якшить наслідки неспроможності для господарських партнерів даних підприємств, їх кредиторів, населення та інших осіб.

Трикомпонентний показник типу фінансової ситуації

Показник забезпеченості запасів і витрат джерелами їхнього фінансування є одним із найбільш ефективних критеріїв, що характеризує поточну фінансову стабільність підприємства. Стабільність фінансового стану залежно від співвідношення обсягу запасів і витрат підприємства та видів джерел їхнього фінансування (типу фінансових ситуацій) підрозділяється на чотири типи – абсолютну, нормальну, нестабільну, кризову.

Аналіз поточної й прогнозування майбутньої платоспроможності

Аналіз поточної й прогнозування майбутньої платоспроможності здійснюються на підставі оцінки фінансового стану щодо задовільності структури балансу. Методика цього аналізу викладена в «Методичних положеннях з оцінки фінансового стану підприємства і встановлення незадовільної структури балансу».

Незадовільна структура балансу – стан майна та зобов'язань боржника, коли за рахунок майна неможливо забезпечити своєчасне виконання зобов'язань перед кредиторами у зв'язку з недостатньою ліквідністю майна боржника.

Система оціночних показників-індикаторів кризового стану. Використовується система спостереження «кризового поля».

Склад індикаторів оцінки загрози банкрутства залежить від особливостей фінансової діяльності підприємства, цілей діагностики.

Аналіз матриць фінансової рівноваги

Аналіз матриць фінансової рівноваги може бути представлений матрицями фінансової стратегії, які запропоновані французькими дослідниками Ж. Франшоном та І. Романе.

Рейтингова оцінка на базі ринкових критеріїв фінансової стійкості підприємств.

Р. Сайфулін і Г. Кадиков запропонували використати для експрес-оцінки фінансового стану підприємства рейтингове число.

Якщо рейтингове число R для підприємства має значення більше 1, то підприємство знаходиться у задовільному стані. Якщо значення R менше 1, то це характеризується як незадовільний стан.

Використання методики рейтингової оцінки дає можливість охарактеризувати фінансовий стан підприємства за допомогою одного синтезованого показника – рейтингу, який вимірюється в балах. При цьому також визначаються можливі коливання рейтингу в межах гранично допустимого інтервалу.

Експертні методики

Багато аудиторських фірм та інших компаній, що займаються аналітичними оглядами, прогнозуванням та консультуванням, використовують для аналітичних оцінок системи критеріїв, тобто різноманітні порівняльні, якісні методики оцінки банкрутства. Використання таких методик для подібного дослідження містить у собі як переваги, так і недоліки. Основною перевагою є те, що за допомогою цих методик можна аналізувати ті процеси, які неможливо описати методами, що працюють з однією оцінкою.

До якісних прогнозних методик відносять:

1. Методику В. Ковальова.
2. Метод Аргенті (А-рахунок).
3. Методику компанії ERNST & WHINNEY.
4. Метод Скоуна.

Застосування моделей не гарантує точної, адекватної оцінки фінансового стану українських підприємств. Так, обидві моделі Альтмана майже не фіксують існуючого стану вкрай незадовільної платоспроможності наших підприємств. Моделі Лиса, Таффлера, Спрингейта оцінюють ситуацію набагато точніше. Ще достовірніші результати можна отримати, використавши багатоступеневу шкалу моделі О. Терещенка.

4.3. Сутність та особливості проведення SWOT-аналізу

Аналіз причин кризи, сильних і слабких місць на підприємстві

На цьому етапі визначається повнота обліку в санаційній концепції всіх причин і факторів, які привели до кризової ситуації. З метою одержання об'єктивної картини фактичного стану підприємства й перспектив його розвитку використовується так званий **СОФТ-аналіз** (SOFT-analysis): аналіз сильних (Strength) і слабких (Failure) сторін, а також наявних шансів (Opportunity) і ризиків (Threat). В економічній літературі Софт-аналіз має ще й іншу назву – Свот-аналіз (SWOT-analysis).

Цей вид аналізу може проводитися щодо всього підприємства, його структурних підрозділів, а також у розрізі окремих видів продукції.

На рис. 1 у вигляді матриці наведений приклад типових сильних і слабких сторін вітчизняних підприємств, а також шансів і ризиків, які можуть виникнути під дією зовнішніх обставин.

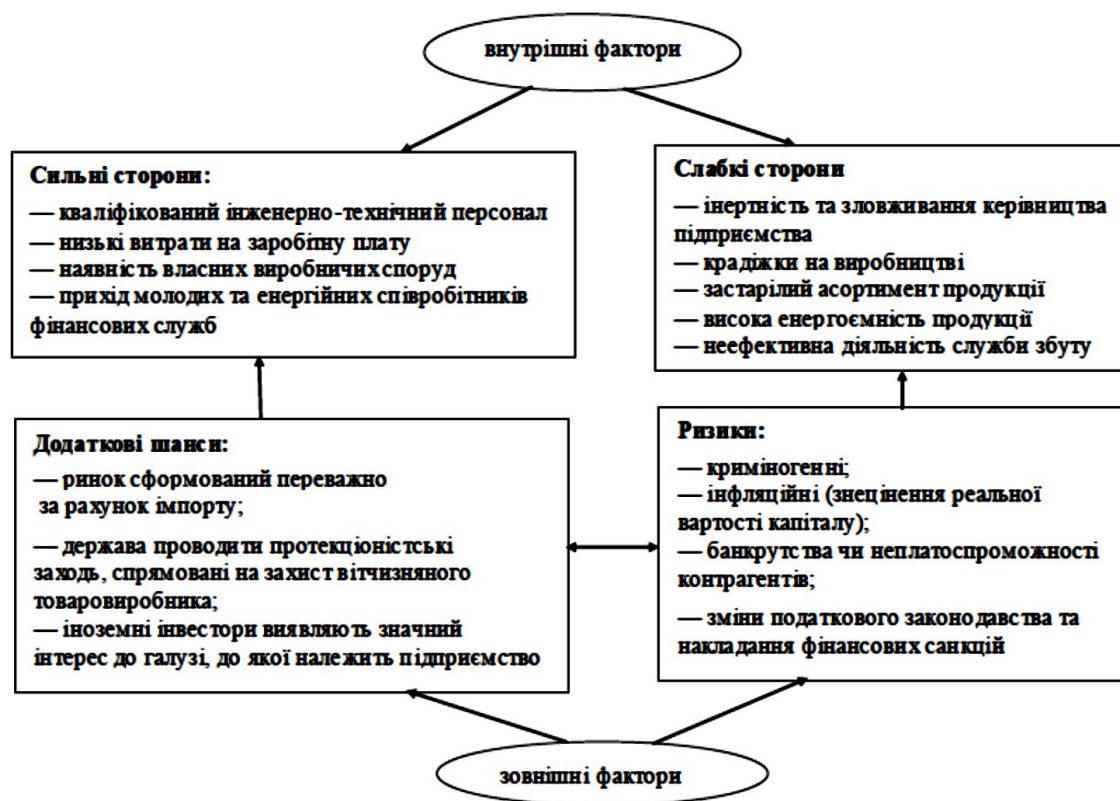

Рис 1. Матриця SWOT-аналізу

У процесі роботи сильні й слабкі сторони підприємства варто оцінювати з урахуванням основних тенденцій змін зовнішнього середовища щодо підприємства.

Під час санаційного аудиту сильні та слабкі сторони діяльності підприємства слід оцінювати з урахуванням основних тенденцій змін у зовнішньому щодо підприємства середовищі. Так, наявна виробнича програма на актуальну дату може бути сильною стороною підприємства, проте згодом під дією зовнішніх факторів вона може стати недосконалою і перетворитися на його слабіну.

Під час аналізу сильних та слабких сторін визначаються критичні сфери, які під дією специфічних зовнішніх та конкурентних факторів впливають на

економічні результати підприємства, а далі встановлюються ключові параметри, від яких залежить ефективність господарської діяльності. На практиці досить часто в ході СОФТ-аналізу використовуються такі методи контролінгу, як анкетування та АВС-аналіз. Результати аналізу унаочнюються у вигляді діаграм, матриць, схем, графіків.

4.4. Напрямки антикризового управління підприємством

Антикризове управління підприємством – це особлива система, що відрізняється комплексним і стратегічним характером та має здатність повністю усувати тимчасові утруднення, зафіксовані в роботі підприємства.

Основними напрямками антикризового управління на рівні господарюючого суб'єкта є:

- постійний моніторинг фінансово-економічного стану підприємства;
- розробка нової управлінської;
- фінансової й маркетингової стратегій;
- скорочення постійних і змінних витрат;
- підвищення продуктивності праці, залучення коштів засновників, - посилення мотивації персоналу.

Головне завдання антикризового управління полягає в оперативному виробленні таких рішень, які дозволили б досягти бажаного результату при мінімальних додаткових коштах і при мінімальних негативних наслідках. Це можливо на основі підготовки спеціальної системи менеджменту кризових ситуацій.

У відповідності з цим підходом менеджмент кризових ситуацій повинен включати наступні етапи:

- діагностику, яка направлена на оцінку параметрів кризової ситуації;
- розробку концепції подолання кризи, яка націлена на вироблення стратегічних і оперативних міроприємств;
- реалізацію цієї концепції для усунення кризи і її наслідків;
- вихід на намічені цілі нормального функціонування організації.

Для того, щоб всі заходи менеджменту у кризових ситуаціях були впроваджені в дію і при цьому були отримані необхідні результати в стислі строки і з мінімальними ресурсами, необхідно:

1. Покращити якість інформації, адже забезпечення своєчасною, повною інформацією на всіх етапах прийняття рішень успішно сприяє подоланню кризової ситуації.

2. Підвищити здатність швидкої реакції завдяки передбаченню кризової ситуації.

3. Здійснювати стратегічне планування.

4. Формувати бюджет компанії.

5. Підвищити якість групових рішень, організувати обговорення проблем з врахуванням різних точок зору, щоб знизити ймовірність диктату лідера.

6. Організувати менеджерів у групи по подоланню кризи.

7. Проводити профілактику кризових ситуацій по наступних напрямках: фінансово-господарська діяльність; культура управління фірмою; інноваційна активність; моніторинг зовнішнього і внутрішнього середовища фірми і критерії прийняття рішень.